

provinsje fryslân
provincie fryslân

Cultuurmonitor

Debat staat of valt met goede cijfers

FRI
SLÂN
CULTUUR
MONITOR

Hoe staat cultuur ervoor in Fryslân? Welke denkbeelden zijn er over kunst? Wat kunnen overheden en culturele instellingen doen voor een duurzame toekomst van de culturele sector? Deze vragen stonden 6 oktober centraal bij een presentatie van de Boekmanstichting over het belang van een cultuurmonitor voor de provincie.

Fryslân is rijk aan musea, koren, festivals en beschermde dorpsgezichten. Per hoofd van de bevolking loopt de provincie ook voorop met vrijwilligers. Die zetten zich met name in voor musea en de podia. Tegelijkertijd is Fryslân een regio waar jongeren wegtrekken en de bevolking steeds ouder wordt. Over tien of twintig jaar kan dit van grote invloed zijn op het aantal vrijwilligers, museumbezoekers en de hoeveelheid koren die er zijn.

Bovenstaande is slechts een greep uit de vele bevindingen van de Boekmanstichting. “We zien dat cultuurparticipatie onder andere afhangt van de demografie,” zegt onderzoeker Rogier Blom. Hij pleit voor een cultuurmonitor voor elke regio in Nederland. In navolging van een landelijke monitor hebben Noord-Brabant, Zeeland, Gelderland, Drenthe en Flevoland al zo’n monitor. De vraag is of Fryslân er ook behoefte aan heeft.

Een cultuurmonitor is een online dashboard waarin cijfers over kunst en cultuur samengebracht worden. Een dashboard geeft inzicht in culturele capaciteit (wat is er), geldstromen, en de concurrentiekracht ten opzichte van andere provincies en buitenlandse regio’s. In totaal zijn er zo’n tachtig indicatoren die worden samengebracht om een beeld te krijgen van de domeinen Architectuur, Audiovisueel, Beeldende kunst, Design, Erfgoed, Games, Letteren, Muziek en Theater.

Gedeputeerde Sietske Poepjes, die de avond opende en afsloot, ziet de meerwaarde van een instrument dat cijfers en werk- en denkwijzen over kunst en cultuur op een ordenelijke manier bijeenbrengt. “De kwaliteit van een discussie staat of valt met het hebben van goede cijfers. Wat we ermee doen, hoe je je als politiek verhoudt tot een discussie, waar we ons mee bemoeien dat hangt allemaal af van het hebben van goede cijfers. Wat de cultuurmonitor duidelijk maakt, is dat het niet alleen om economische belangen gaat. Cultuur is het cement van een gemeenschap. Cultuur gaat over de kwaliteit van leven en daar moeten we heel precies mee omgaan.”

Verslag van presentatie

“Cultuurmonitoring in Fryslân”

Donderdag 6 oktober 2022 presenteerden onderzoekers van de Boekmanstichting en de directeur van het Fries Sociaal Planbureau cijfers over de staat van kunst en cultuur in de provincie Fryslân. Het doel van de avond was een discussie voeren over de waarde van het ontwikkelen van een regionale cultuurmonitor. Dat is een digitaal dashboard waarin zoveel mogelijk cijfers én opvattingen over kunst en cultuur worden samengebracht. Er bestaat al een landelijke cultuurmonitor en Noord-Brabant, Zeeland, Gelderland, Drenthe en Flevoland hebben samen met de Boekmanstichting een regionale monitor opgezet.

Een cultuurmonitor is een middel dat helpt om te bepalen wat er al gebeurt en waar we ons binnen de provincie voor in kunnen of willen zetten. Spreekstalmeester Tamara Bok zegt dat in de provincie het geluk op de eerste plek staat. De afweging om een cultuurmonitor op te starten moet volgens haar gezien worden in het verlengde daarvan: dat het bijdraagt aan een groter geluk van de inwoners van de provincie.

Openingswoord door gedeputeerde Sietske Poepjes

Wy libben yn hiele nuvere tiden wêryn wy libben mei in stikstofcrisis, in energiecrisis in oorlogscrisis wylst wy noch oan it bekomme syn fan in koroana krisis.

Wat is dan it echte wichtige yn it libben. Dat is kwaliteit fan it libben en dêr heart kultuer by. Elkenien hat dêr sy gefoel derby en wat dat is docht der net ta. Wichtich is om te betinke dat kultuer foar elkenien wat betsjut.

Kultuer, gefoel, emoasje, keunst, leafde en skientme... Alles wat goed is en ús oan it tinke set, kriget in plak yn ús libben. It is wichtich.

As wy tinke oan it belang fan kultuer, hoech do mar te sjen nei Oekraïne. Wat diene de minsken dy oerspield waarden troch de russen? Hja bewaken har kultuer. Dat dwaan hja om't dêr de siel fan it lân sit.

As provinsje sette wy ús yn foar kultuer. Tagelyk binne der kritische gelúden, dat wy bygelyks te lyts bytsje besteegje. Ik tink dat it goed is dat dy gelúden der syn, dat wy deroer prate. Ik kom lykas werom fan in besite oan Roemenië en dêr is sa'n petear deroer net fanselsprekkend.

Dizze jûn besykjen wy in beam op te setten foar kultuer. It giet mei kultuer om de kwaliteit fan libben. Dat is wat wêr wy hiel precies mei moatte omgean.

We leven in hele bijzondere tijden waarin we leven met een stikstofcrisis, een energiecrisis een oorlogscrisis terwijl we nog aan het bekomen zijn van een corona crisis.

Wat is dan het echte wichtige in het leven. Dat is kwaliteit van het leven en daar hoort cultuur bij. Iedereen heeft daar zijn gevoel erbij en wat dat is doet er niet toe. Belangrijk is om te bedenken dat cultuur voor iedereen wat betekent.

Cultuur, gevoel, emotie, kunst, liefde en schoonheid... Alles wat goed is en ons aan het denken zet, krijgt een plek in ons leven. Het is belangrijk.

Als we denken aan het belang van cultuur, hoef je maar te kijken naar Oekraïne. Wat deden de mensen die overspoeld werden door de Russen? Ze bewaken hun cultuur. Dat doen ze omdat daar de ziel van het land zit.

Als provincie zetten we ons in voor cultuur. Tegelijk zijn er kritische geluiden, dat we bijvoorbeeld te weinig besteden. Ik denk dat het goed is dat die geluiden er zijn, dat we erover praten. Ik kom net terug van een bezoek aan Roemenië en daar is zo'n gesprek erover niet vanzelfsprekend.

Deze avond proberen we een boom op te zetten voor cultuur. Het gaat met cultuur om de kwaliteit van leven. Dat is iets waar we heel precies mee moeten omgaan.

Presentatie Boekmanstichting door Rogier Blom en Maartje Goedhart

De Boekmanstichting maakt in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur een landelijke cultuurmonitor. In navolging daarvan heeft een aantal provincies een regionale cultuurmonitor opgestart. Het gaat om Noord-Brabant, Zeeland, Gelderland, Drenthe en Flevoland.

Een cultuurmonitor is een digitaal dashboard. In dat dashboard zijn gegevens verzameld die worden verzameld door cijfers op te vragen bij instellingen, informatie te verzamelen uit nieuwsbronnen en tijdschriften en door gesprekken te voeren met mensen uit het culturele veld. Die gesprekken zijn bedoeld om de cijfers te verklaren.

In totaal worden ongeveer tachtig indicatoren bijeengebracht in het dashboard. Er zijn afgebakende domeinen waar informatie over gezocht kan worden: Architectuur, Audiovisueel, Beeldende kunst, Design, Erfgoed, Games, Letteren, Muziek en Theater. Deze domeinen kunnen op verzoek uitgebreid worden.

Een cultuurmonitor geeft niet alleen een overzicht van cultuurparticipatie, het geeft inzicht in denkbeelden over cultuur, geldstromen en de concurrentiepositie ten opzichte van andere landelijke en internationale regio's. Een cultuurmonitor geeft de actuele ontwikkeling een plek en helpt beleidsmakers en het culturele veld aan de meest essentiële informatie over trends.

Volgens Blom is het belangrijk om met terugkerende regelmaat onderzoek te doen en zo een kennisstructuur op te bouwen. Deze structuur helpt om te reageren op onverwachte ontwikkelingen. Hij stelt dat feiten alleen niet voldoende zijn voor beleidsmakers: het is van belang om te weten welke denkbeelden er zijn en hoe die veranderen door de tijd.

De Raad voor de Cultuur heeft gevraagd om regionale monitors. Het idee daarachter is dat landelijke trends beter te verklaren zijn door naar regionale ontwikkelingen te kijken. In de regio's gebeurt veel op het gebied van kunst en cultuur. Daar komt bij dat de financiering meer is komen te liggen bij provincies en gemeenten. De landelijke cultuurmonitor mist zicht op de kleine ecosystemen die er zijn.

Uit de reeds bestaande landelijke en provinciale cultuurmonitoren zijn al wel trends te zien die spelen in Fryslân en hoe dat zich verhoudt tot andere provincies. Hieronder een aantal daarvan:

Musea

- Fryslân heeft het hoogste aantal musea per hoofd van de bevolking;
- Verhoudingsgewijs gaat er weinig overheids subsidie naar de musea. In andere provincies krijgen de musea meer overheidssteun;
- Het museumbezoek is gemiddeld vergeleken met de rest van het land.

Cultureel erfgoed

- Fryslân is koploper en heeft veel beschermde dorps- en stadsgezichten.

Bioscoopbezoek

- Er zijn 3 filmhuizen en 5 bioscopen;
- Het bezoek aan bioscopen is laag vergeleken met andere provincies. In 2019 waren er 754.000 bezoekers, wat gezamenlijk 6,7 miljoen euro aan inkomsten opleverde. Dit lage aantal houdt verband met ontgroening en vergrijzing: vooral jongeren bezoeken de bioscoop en die zijn er steeds minder in Fryslân.

Podiumkunsten

- Tryater, het oudste theatergezelschap van het land, heeft een groot bereik;
- In de provincie waren in 2019 1.838 voorstellingen waar totaal 448.000 bezoekers mee werden getrokken.

Letteren

- Taal heeft een prominente rol. Dat geldt niet alleen voor het Fries en Nederlands, maar ook voor het Stellingwerfs en andere minderheidstalen en -dialecten;
- De bibliotheken hebben weinig leden als je dat vergelijkt met andere provincies. Daar staat echter tegenover dat er in Fryslân wel heel veel gelezen wordt.

Vrije tijd

- Koren zijn populair in Fryslân. Dat is meer dan in andere provincies;
- Toneel, ballet en het bespelen van een muziekinstrument wordt juist weer relatief weinig gedaan.

Algemene trends

Cultuurparticipatie hangt samen met de demografische samenstelling van de bevolking. Er zijn relatief veel ouderen in Fryslân en dat leidt tot een hoger museumbezoek, een hoog aantal vrijwilligers voor podia en musea, een lager bioscoopbezoek etc. Een relevante vraag voor beleidsmakers is wat er gebeurt in de toekomst en de ouderen wegvallen.

Corona heeft, zoals viel te verwachten, flink effect gehad op cultuurparticipatie. Musea werden minder bezocht. Festivals hadden echter veel minder last van de maatregelen. De bioscopen kregen minder bezoekers. Voor de bibliotheken geldt hetzelfde. Waar de boekenuitleen nu weer op niveau van voor corona lijkt te zijn, is dat niet het geval bij de bioscopen.

Discussie

Aan het einde van de presentatie was er gelegenheid tot het stellen van vragen en het geven van adviezen aan de Boekmanstichting. De volgende onderwerpen werden besproken:

- Neem bij de bibliotheken mee dat alle basisschoolleerlingen gratis boeken kunnen lenen. Het aantal leden valt daardoor wellicht hoger uit;
- Neem gegevens van galleries mee. Dit lijken nu niet in het overzicht te staan;
- Wat is er bekend over het aantal mensen dat stadsgezichten en bijvoorbeeld de 11 fonteinën bezoekt? Dat is nu lastig meetbaar volgens de onderzoekers van de Boekmanstichting;
- Hoe bewegen mensen zich over de provincie- en landsgrenzen als het gaat om cultuurparticipatie?
- Het kan interessant zijn om in beeld te brengen waarom mensen juist niet deelnemen aan kunst en cultuur;
- De focus lijkt te liggen op geïnstitutionaliseerde kunst en cultuur terwijl er een verscheidenheid aan andere kunst en cultuur is (denk aan skatepark, underground art etc.).

Presentatie Fries Sociaal Planbureau door Ingrid van de Vegte

Ingrid van de Vegte, directeur van het Fries Sociaal Planbureau (FSP), gaf een presentatie waarin ze een pleidooi deed om de beschikbare data te koppelen aan het concept "brede welvaart".

Onder brede welvaart wordt verstaan dat alles van waarde een plek krijgt in plan- en besluitvorming. Volgens Van de Vegte zijn we gewend aan praten over Bruto Nationaal Product en is het nodig om daarnaast te gaan werken met een instrument dat de brede welvaart in kaart brengt.

Van de Vegte ziet een aantal trends in Fryslân:

- jongeren trekken weg;
- er leven steeds meer ouderen in de provincie;
- er is een toenemende tweedeling tussen arm en rijk, hoog- en laagopgeleid en gezond en ongezond;

- economische groei is niet langer vanzelfsprekend;
- de visie op het gebruik van het landschap verandert sterk.

Van de Vegte vraagt wat de rol van cultuur hierin kan zijn. Een mogelijke rol kan zijn om meer mensen naar het noorden te trekken.

In alle beslissingen zou volgens Van de Vegte meegenomen moeten worden hoe dit doorwerkt op andere sociaal-maatschappelijke domeinen. Meer mensen naar Fryslân trekken kan bijvoorbeeld leiden tot een grotere welvaart, maar ook tot een afname van de Friese taal. Het stimuleren van de cultuursector kost geld en kan tegelijk zorgen voor een toename in werkvoorziening en ook reuring.

Beleid rondom kunst en cultuur moet gevoed worden met de doorwerking op domeinen als gezondheid, mobiliteit, energie, inclusiviteit, landschapsbeheer, biodiversiteit en de leefbaarheid van dorpen. Alleen als er jaarlijks gemonitord wordt en er een discussie gevoerd wordt over de cijfers dan kan dit volgens Van de Vegte leiden tot weloverwogen beslissingen.

Panelgesprek tussen Henk Vinken en Ingrid van de Vegte

Na de presentatie van Van de Vegte ging zij in discussie met Henk Vinken, oprichter van Pyrrhula Research Consultants. Vinken is nauw betrokken bij de Boekmanstichting en vanuit Pyrrhula doet hij onderzoek naar kunst, cultuur, educatie en burgerparticipatie. De vraag die centraal stond in de discussie was om welke manier de cultuurmonitor een relatie kan leggen met het vraagstuk rondom brede welvaart.

Vinken: "We kijken met veel mensen waar een cultuurmonitor mee aangevuld moet worden. Het is belangrijk om ons te realiseren dat we niet overal cijfers bij kunnen geven. De vraag of de cultuursector een bijdrage moet leveren aan de brede welvaart is lastig. Het gaat om een kleine sector en we moeten daar niet te veel van verwachten. Er zijn andere sectoren die voor sommige vraagstukken betere oplossingen kunnen bieden. In Gelderland is zoiets gedaan: gekeken werd hoe cultuur kan bijdragen aan het verdringen van eenzaamheid en aan een leven lang leren. Dat leverde een spanningsveld op. De cultuursector wil veel betekenen in het sociale domein en tegelijk is het de vraag of dat wel lukt. Armoede bestrijd je niet met kunst. We moeten de verantwoordelijkheid niet bij de cultuurmakers neerleggen."

Van de Vegte: "Het is waardevol om de data van FSP te koppelen aan die van de Boekmanstichting. Er is veel data beschikbaar en dat moeten we ontsluiten. Ik daag de Boekmanstichting uit om samen te gaan werken. Laten we voor dezelfde vraagstukken vergelijkbare vragen stellen aan onze panels. Op deze manier kunnen we zichtbaar maken wat de effecten zijn van de cultuursector op andere sectoren."

Slotwoord door gedeputeerde Sietske Poepjes

Afsluitend gaf gedeputeerde Poepjes aan dat ze de meerwaarde ziet van een cultuurmonitor voor Fryslân. Ze ziet het als belangrijk voor de politieke en publieke discussie: alleen door cijfers te verzamelen en interpreteren kan er een goede discussie gevoerd worden. De kwaliteit van de discussie staat of valt met het hebben van goede cijfers. Het is goed dat hierbij in het achterhoofd gehouden wordt dat cultuur niet alleen gaat om een economisch belang. Cultuur ziet ze als cement van de samenleving. Het is belangrijk dat iedereen meedoet, dat niet alleen het materiële wordt gewaardeerd, maar dat we - vanuit cultuur - nadenken over wat we doen met de welvaart die we hebben.